

LES ACTIVITATS I
ELS OFICIS TRADICIONALS
AL MONTSENY, 1880-1920

JOAQUIM MATEU I GASQUET
GEMMA FONT I VALENTÍ
SANDRA PUJADAS I MITJÀ

L'any 1995, el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, aprovà la realització de l'**Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny**, sota el títol de «*El Montseny: Un exemple de relació permanent entre l'home i el medi*». Aquest projecte, inserit dins de l'Inventari Etnològic de Catalunya, es concedí al Museu Etnològic del Montseny (Arbúcies).

La direcció del projecte de l'Inventari va a càrrec del director del Museu Etnològic del Montseny, Josep Manuel Rueda. El treball de camp el duen a terme tres persones (Gemma Font, Joaquim Mateu i Sandra Pujadas), i està supeditat a la supervisió i la coordinació d'un consell assessor, format per diferents especialistes de reconeguda vàlua en el món de l'antropologia, l'etnologia i el patrimoni, en general, i del Montseny, en particular. Aquest comitè científic és constituït per Andreu Bover, Martí Boada, Joan López, Josep Mañà, Àngel Miño, Salvador Oliva, Josep Manuel Rueda i Jordi Tura. Un segon nivell de supervisió i col·laboració en el projecte el formen una xarxa de col·laboradors, representants de les diferents àrees del Montseny estudiades (la Selva, el Vallès Oriental i Osona).

El projecte de l'Inventari del Patrimoni Etnològic del Montseny s'estructura en tres fases d'investigació, amb una durada de dos anys i mig. El territori que abasta inclou, a més dels 19 municipis compresos dins els límits del Parc Natural, i altres que històricament sempre han estat vinculats al Montseny: Hostalric, Santa Maria de Palautordera, Sant Celoni i Sant Antoni de Vilamajor. L'esperit de l'Inventari és aconseguir que els resultats obtinguts siguin utilitzats com a eina per a la gestió, la difusió i la conservació del patrimoni cultural del Montseny.

La primera d'aquestes fases es va dur a terme entre els mesos de gener i juny de 1996, i consistí en la recollida exhaustiva d'informació bibliogràfica, cartogràfica i documental en tots aquells àmbits d'actuació del projecte: béns immobles, béns mobles, béns simbòlics, activitats econòmiques...

<i>I P E M</i>	<i>JUNY 1996</i>
BÉNS IMMOBLES	893
<i>Basses</i>	12
<i>Bòbiles</i>	4
<i>Cafès</i>	6
<i>Centrals elèctriques</i>	5
<i>Congestes</i>	47
<i>Fàbriques</i>	52
<i>Fargues</i>	10
<i>Fonts</i>	121
<i>Forns</i>	38
<i>Hostals</i>	56
<i>Mines / pedreres</i>	57
<i>Molins</i>	79
<i>Pous de glaç / neu</i>	29
<i>Rescloses</i>	69
<i>Altres</i>	38
<i>Edificis IPCE</i>	196
<i>Camins</i>	74
BÉNS MOBLES	396
<i>Objectes etnològics</i>	364
<i>Activitats econòmiques</i>	32
BÉNS SIMBÒLICS	1068
<i>Joc</i>	
<i>Jocs</i>	412
<i>Joguines</i>	201
<i>Bruixeria</i>	9
<i>Cançons</i>	8
<i>Creences</i>	50
<i>Dites</i>	132
<i>Endevinalles</i>	3
<i>Llegendes</i>	188
<i>Remeis</i>	33
<i>Tradicions</i>	32
<i>Aplecs, festes...</i>	329
TOTAL	2696

Convé precisar que els elements documentats fins al moment s'insereixen en un marc cronològic que abraça, aproximadament, el segle XIX i el primer terç del segle XX.

Un dels apartats del projecte és la realització de diferents estudis sectorials, com són: l'estudi de la mobilitat poblacional entre els diferents municipis (1880-1936), utilització tradicional dels recursos hídrics, a partir dels exemples de la vall de la Riera d'Arbúcies i la vall de la Tordera, evolució de les activitats tradicionals en el període de 1880-1920, l'habitat tradicional (cartografia i documentació de tres masos, un d'alta muntanya, un de la mitjana i l'altre de la baixa muntanya). És en aquesta línia que presentem els resultats preliminars d'un dels primers treballs d'investigació portats a terme durant la realització d'aquesta primera fase.

EL MONTSENY (1880-1920)

Els estudis preliminars desenvolupats en el decurs del projecte pretenen donar a conèixer la societat tradicional del Montseny en el període comprès entre les acaballes del segle XIX i els inicis del present segle. Per aquest motiu hem escollit l'espai cronològic situat entre els anys 1880-1920, 40 anys que creiem que són suficients per donar-nos una visió força acurada de la població montsenyenca en el tombant de segle.

L'eina que ens permet apropar-nos a aquesta societat és l'estudi del món laboral i dels diferents oficis i sectors que hi predominaven. Per tal d'incidir en aquesta visió decidírem dur a terme el buidatge de 4 padrons d'habitants, per així poder conèixer amb exactitud els diferents oficis representats i el nombre de persones que s'hi dedicaven. En concret hem seleccionat els padrons de 1880, 1900 i 1920, i per establir una comparació amb la societat actual s'han agafat les dades del padró de 1980.

El buidatge d'aquests padrons es complementa amb les dades obtingudes a partir de les Contribucions industrials i de comerç (1850-1920), les quals ens donen a conèixer l'evolució al llarg del temps de les primeres activitats industrials que estaven subjectes a tributació. Aquestes contribucions permeten fer un seguiment any per any de les altes i les baixes de les diferents activitats industrials.

L'àrea escollida inicialment per a aquest estudi abasta pràcticament la meitat est del Montseny: Arbúcies, Breda, Riells i Viabrea, Sant Feliu de Buixalleu, Gualba, Sant Esteve de Palautordera, Santa Maria de Palautordera, Fogars de Montclús i Montseny. La pèrdua o destrucció de part de la documentació, pel pas del temps, ha fet que no s'hagi pogut incloure la informació dels municipis de Riells i Viabrea i Sant Feliu de Buixalleu, i en altres casos ens hem vist

Imatge representativa del món de l'artesanat. Fotografia del taller d'un carreter a principis de segle. (Foto: Museu Etnològic del Montseny.)

obligats a utilitzar alguns padrons lleugerament anteriors o posteriors a les dates previstes de 1880, 1900 i 1920. El volum d'informació obtinguda ens permet disposar d'unes dades estadísticament significatives que són aplicables al conjunt del Montseny, tenint molt en consideració l'existència de fenòmens d'àmbit local, especialment significatius, en el si d'aquesta població.

SECTOR AGROFORESTAL

Les dades obtingudes en el període de 1880-1920 ens presenten una població laboral que, percentualment, es situa entre el 30-35 % del total de la població. Convé matisar però, que aquestes dades no reflecteixen el treball de les dones, tot i que en aquesta societat el seu paper era molt important. Oficialment quedava relegada sota l'epítet «sus labores» o «trabajos domésticos», però a més compartia les feines del camp, la casa i del bestiar.

Un cop feta aquesta apreciació i centrant-nos en l'estudi de la població activa, ens adonem que les dades obtingudes a partir de l'anàlisi dels diferents padrons mostren una població laboral clarament lligada a l'explotació de la

terra i del bosc. En concret, entre un 60-70 % d'aquesta població estava vinculada a les activitats agroforestals. Aquesta estadística varia ostensiblement en dos casos: Breda i Fogars de Montclús.

A Breda, només el 30% de la població es dedicava a activitats agrícoles, i és el sector artesanal el que concentra la major part de l'activitat laboral.

En l'altre extrem trobem el cas de Fogars de Montclús, municipi situat en una zona molt muntanyosa i amb una gran dispersió de l'hàbitat, sense que existeixi cap nucli aglutinador important. A Fogars el predomini del món agrari és total, el 90-95 % de la població es dedica a l'explotació de la terra i el bosc. És un exemple de subsistència a partir de l'explotació de la terra.

Aquests elevats percentatges de població dedicada a tasques exclusivament agrícoles, podrien correspondre a les que hi havia durant l'Antic Règim en aquesta mateixa zona. En aquestes comunitats no hi ha lloc per a la presència d'un artesanat important, tret d'aquells oficis indispensables per a les mateixes activitats agrícoles com el de carreter, ferrer i fuster. Aquestes dades perfilen, clarament, el caràcter tradicional d'unes poblacions que viuen en el segle XX, però que mantenen una estructura econòmica ancestral.

El sector agrícolaforestal inclou diversos oficis: llaurador, tragner, carbo-ner, roder, moliner, serrador, bracer i jornal·ler. D'aquests, el grup més nombrós és el format pels llauradors, seguit pel grup dels anomenats bracers o jornal·lers, els quals representen, no un ofici, sinó una modalitat de treball caracteritzada per una gran mobilitat espacial i estacional. Els jornal·lers eren gent, la gran majoria, que no tenia terres per treballar i poder subsistir amb l'explotació d'aquestes i per tant es veien obligats a desenvolupar tot un seguit de feines de caràcter estacional, relacionades principalment amb les activitats forestals (carboneig, suro, llenyataire, roder...), i que complementaven amb altres treballs vinculats amb l'agricultura (sega...). Era un ofici d'oficis, sense el qual hagués estat difícil mantenir aquesta estructura econòmica tradicional.

Altres oficis amb personalitat pròpia dins el món de l'explotació forestal al Montseny són els carboners, presents a totes les comunitats, els peladors de suro i els roders. Els roders, dedicats a la fabricació de cèrcols de castanyer, foren un dels grups amb un desenvolupament més reïxit, que crearen una activitat laboral amb entitat pròpia. No podem dir amb exactitud quan fou introduït el castanyer als nostres boscos, però el que sí que podem afirmar és que la seva distribució fou ràpidament propiciada per l'home a causa de l'elevat rendiment que se'n treu (castanyes, fusta, terra...). Al Montseny es localitza a mitja muntanya, en els vessants obacs, substituint rouredes, alzinars, fagedes... L'activitat d'aprofitament de les perxes dels castanyers per a elaborar els cèrcols es remunta a l'Edat Mitjana. Tot i que es generalitzarà al segle XVII, el seu gran impuls no serà fins al XIX, coincidint amb el comerç a ultramar.

El món bosquetà, en general, va conèixer un gran impuls en el període de la Primera Guerra Mundial (1914-1917), que va assolir gran part d'Europa. Catalunya havia quedat al marge del conflicte i això afavorí que durant aquests anys l'explotació de productes forestals augmentés de forma espectacular.

Segons dades recollides per Andreu Bover, que demostren la importància assolida per l'explotació forestal en aquests anys de conflictes bèl·lics, a l'any 1913 a l'estació de ferrocarril d'Hostalric hi arribaven 4.000 tones de carbó, quantitat que a l'any 1918 s'havia quadruplicat. Finalitzat el període de guerra, comença la davallada, i així a l'any 1924 només s'hi carreguen unes 500 tones. Un altre exemple d'aquesta important activitat forestal durant aquest període fou l'asserrador de Santa Fe, que es va mantenir actiu durant els anys de la guerra.

Dins el món agroforestal cal incloure l'ofici de moliner, essencial en la transformació dels productes agrícoles. Els molins fariners apareixen a tots els termes municipals, augmentant el seu percentatge en els pobles de vall, on el sistema d'explotació permetia una producció més excedentària.

SECTOR ARTESANAL

Durant els anys objecte d'aquest estudi (1880-1920) trobem al Montseny un artesanat especialitzat bàsicament a satisfer les necessitats dels habitants del seu propi municipi, dedicat, d'una banda, a la manufactura d'eines i equipaments per a les activitats agrícoles i forestals, i de l'altra, a l'elaboració de productes de consum quotidià.

En els padrons analitzats corresponents a l'any 1900, l'artesanat constitueix aproximadament un 12 % de la població activa. Aquest és el cas d'Arbúcies, Sant Esteve i Santa Maria de Palautordera. Pel que fa a Gualba, Fogars de Montclús i Montseny, el tant per cent de la població dedicada a l'artesanat baixa espectacularment: a Gualba representa el 7,8 %, al poble del Montseny un 6%, i només un 1,6 % a Fogars de Montclús. A Breda el grup de l'artesanat augmenta fins a un 44 % a causa de la forta especialització terrissera.

Les dades de Breda són les úniques que trenquen aquest predomini del món agrari, a causa de la importància d'una activitat artesanal secular molt reputada com és la fabricació de terrissa, que encara avui dia manté el seu prestigi. L'historiador bredenc Jaume Coll, documenta l'activitat terrissera al poble de Breda a finals del segle XVI. Ràpidament assolí una gran importància. En el cens de 1735, segons les dades recollides per ell, hi apareixen 17 caps de família ollers, que podien correspondre a un nombre similar de fàbriques de terrissa.

L'artesanat (l'activitat terrissera representa un 73 % d'aquest sector en el padró de 1869, amb un total de 154 treballadors) té un pes més important en el món laboral que les activitats derivades de l'explotació de la terra i dels boscos, fet que també

*L'ofici de terriser.
(Foto: Museu Etnològic del Montseny)*

pot trobar explicació en la situació del terme municipal, que ocupa una petita plana, i en la seva extensió relativament reduïda. La vitalitat del sector terrisser també s'observa en les dades de les Contribucions industrials, on comprovem que a l'any 1880 apareixen 7 fàbriques de «vasijería y cacharrería», al 1912 hi havia 13 fàbriques de «ollas y pucheros», i 21 fàbriques de «ollas, cazuelas y pucheros» al 1917.

Si analitzem les dades dels diferents padrons, veiem com l'activitat terrissera podria ésser considerada com un exemple d'activitat preindustrial, on l'artesà comença i acaba el producte que posteriorment comercialitzarà el propietari del taller. En aquests padrons també apareix la figura de l'aprenent, molt vinculada a l'activitat artesanal tradicional.

Observant el llistat d'oficis de 1900, es fa evident la relació entre la presència d'un nucli important de població, agrupada entorn d'un centre urbà, i la diversificació dels oficis artesanals.

L'exemple més representatiu de nucli de població agrupat és el d'Arbúcies, amb un total de 21 oficis artesanals diferents, mentre que a l'altre extrem es situa Fogars de Montclús, amb només dos artesans: un ferrer i un carreter.

En el tombant de segle, a la meitat est del Montseny trobem un total de 474 artesans censats, agrupats en 31 oficis diferents. Entre aquests, destaca el grup dels terrissers de Breda (156), seguit dels ferrers i flequers (39 artesans a cada grup), dels fusters (35), carreters (30) i espardenyers (26). Aquests 6 oficis representen el 69 % del grup d'artesans, i els altres 25 oficis documentats en els padrons només agrupen un 31 % del total. Moltes d'aquestes activitats artesanals són el reducte d'unes formes de vida seculars, que estan a punt d'entrar en contacte amb la nova societat industrial.

SECTOR INDUSTRIAL

Les primeres activitats preindustrials al Montseny es remunten al segle XVII, època en què apareixen documentades un seguit d'activitats que sorgiren al voltant de l'explotació dels recursos naturals que oferia el massís i que van assolir un desenvolupament important: extracció d'ametistes, explotació de la neu i el glaç, molins paperers, explotacions mineres, indústria tèxtil llanera... Gaudiren d'una època puixant, que a *grosso modo* abracà des de principis del s. XVII fins a mitjan s. XIX, coincidint amb el moment que molts d'aquests productes s'exportaren fora del Montseny: les ametistes, a Vic; la neu i el glaç, a Barcelona; el paper, a Amèrica...

En aquesta societat montsenyenca de finals del segle XIX i principis del XX, la incidència del sector industrial és encara molt petita, en la majoria dels pobles no supera el 2% de les ocupacions laborals i no es pot parlar d'un procés d'industrialització clàssic i d'àmbit general.

Per conèixer la implantació i la continuïtat de les diferents indústries en el conjunt del Montseny, s'han analitzat les Contribucions industrials en el període de 1850-1920. A través del seu buidatge, veiem com les indústries amb més implantació en aquesta zona són petites fàbriques tèxtils i la indústria paperera, concentrada a la conca de la Tordera. A més trobem petites indústries dedicades a activitats més específiques, com la fabricació de pólvora, farges, fàbriques de rajoles i teules. Totes aquestes primitives activitats industrials tenen un factor comú, la seva localització en zones baixes on l'aigua, principal font d'energia, era més a l'abast.

A Gualba, el buidatge de les Contribucions industrials ens permet observar l'existència d'indústries com la farga de coure durant el període 1850-70, i la fabricació de pólvora a finals de segle per la societat La Nueva Manresana, S. A. (1896-1897). A Santa Maria de Palautordera és digne de destacar l'important increment de

l'activitat tèxtil entre el 1914 i el 1919, en què apareixen 106 telers de teixir cotó. A més en aquest poble trobem en funcionament dues fàbriques de paper. El tèxtil també és present al poble de Breda on, entre els anys 1850 i 1912, trobem 8 fàbriques de teixits. Apareixen també gran nombre de petites bòviles i forns de calç.

EL MODEL ARBUCIENC

Un exemple d'industrialització local és l'anomenat model arbucienc. A Arbúcies es desenvolupà una incipient activitat carrossera (juntament amb la torneria i el tèxtil), que té les seves arrels en el tradicional ofici de carreter, existent a tots els pobles, però que en aquest cas i com a fruit de la unió de diferents factors com primera matèria abundant, un curs d'aigua permanent, una iniciativa empresarial important i l'existència d'un artesanat especialitzat (baster, fuster, ebenista, ferrer...) i actiu, que s'agruparà al voltant d'un mateix procés de producció, crearà el germen d'una activitat industrial que esdevindrà clau en el desenvolupament de l'economia arbucienca.

Aquest model d'industrialització presenta unes característiques força singulars, ja que sorgeix en el si d'una societat tradicional, on convergeixen dos àmbits poblacionals molt diferenciats, l'hàbitat dispers en masos, vinculat a l'explotació de la terra, i un nucli urbà estructurat (en el padró de 1900 la població dispersa representa un 44, 2%, i la població urbana el 55, 8%). A partir dels anys 20 les carrosseries arbucienques assoliran ràpidament un gran prestigi, com ho demostra el fet que es signà un conveni amb la prestigiosa marca HISPANO-SUIZA. Cal matisar, però, que aquesta indústria, en el primer quart del segle XX, encara no ocupa un percentatge perceptible de treballadors. A Arbúcies continua mantenint-se una estructura clàssica vinculada, bàsicament, a les activitats agroforestals.

Pel que fa a les altres indústries que conformen el model arbucienc (torneria i tèxtil), una mostra del seu desenvolupament i de la iniciativa empresarial a Arbúcies és la introducció de la força elèctrica per a l'enllumenat i el funcionament de la maquinària a les fàbriques, per tal de millorar les condicions de treball i, sobretot, augmentar la producció. Entre 1902 i 1905 es construeixen «fàbriques d'electricitat» per dotar de llum i força la maquinària de dues torneries i una fàbrica de teixits.

EL MODEL BREDENC

El cas de Breda també és paradigmàtic. En els anys que tractem no podem parlar de la terrisseria com a activitat industrial, però ja ben entrada la dècada

dels 60 aquest sector artesanal s'industrialitzarà i continuarà essent el motor econòmic del poble.

CONCLUSIONS

El conjunt d'aquestes dades documentals configuren el retrat de la societat montsenyenca de principis de segle. En l'anàlisi realitzada a partir d'aquest estudi es destaquen una sèrie de factors clau que han moldejat l'estructura d'aquesta població, entre els quals destaquen:

– Per una banda, la fisiografia del terreny ha condicionat, en part, el model de poblament i el desenvolupament de les activitats econòmiques. En el marc territorial analitzat, entre la vall de la Tordera i la vall de la Riera d'Arbúcies, podem diferenciar tres *models fisiogràfics*. Aquest tres models són:

- **Municipis de vall**, amb una gran part del terme ocupat per una orografia abrupta, on es desenvolupen plans de conreu guanyats al bosc, com és el cas d'Arbúcies i Gualba. En aquests municipis es diferencia el món urbà, ubicat a la vall, que aglutinarà els sectors laborals dedicats a l'artesanat, el comerç i els serveis, i el món de la pagesia, caracteritzat per l'hàbitat dispers, situat generalment en els vessants de les muntanyes. Una variant d'aquest primer model és el cas de **Santa Maria de Palautordera** i **Sant Esteve de Palautordera**. En aquests dos pobles també es donen els dos àmbits ressenyats, encara que dins dels respectius termes municipals hi predomina més la plana agrícola, formada per la vall de la Tordera.

- **Breda**, municipi de extensió reduïda, assentat sobre una petita plana agrícola, constitueix un model en si mateix. En aquests terrenys es localitzen unes argiles de gran qualitat, que són les que han propiciat el gran desenvolupament de l'activitat terrissera des de fa segles.

- **Municipis de muntanya**, sense cap nucli urbà important, és el cas de Fogars de Montclús i Montseny. L'absència de centre urbà i l'orografia del terreny, condiciona l'establiment humà entorn de l'hàbitat dispers i, consegüentment, la dedicació absoluta a l'explotació de la terra i del bosc. En aquest model trobem un gran percentatge de població dedicada a l'explotació de la terra i del bosc. Les xifres de Fogars de Montclús i Montseny, entre el 95 % i el 80 %, són altament demostratives del caràcter ancestral d'aquestes poblacions.

– L'orografia del terreny ha condicionat i configurat, també, els diversos sistemes d'explotació i tinença de la terra. Les explotacions agrícoles montsenyenes s'han caracteritzat pel policultiu i per una activitat molt marcada per l'autoabastament, sobretot a les zones muntanyoses, on els conreus solen estar

en feixes i en terrenys guanyats al bosc (artigatge), condicionats pel grau d'insolació i altitud. Els conreus de la vall, en canvi, són més intensius i més variats, el que permet una producció excedentària.

En aquest sentit, cal remarcar que també les diverses formes de tinença de la terra han definit els sistemes d'explotació. En el segle XIX, després de la desamortització, desapareixen les dependències eclesiàstiques (monestirs de Sant Cugat i Breda). A partir d'aquí, la propietat de la terra es conforma d'una manera molt semblant a l'actual. En els municipis de muntanya predomina el règim de plena propietat (90% del total de propietaris) i també apareix el sistema de parceria, tot i que percentualment aquest tipus de propietats són menys significatives.

El segon tipus de tinença de la terra més generalitzada és l'arrendament, més usual a les valls (Breda, 33,4%; Sant Esteve de Palautordera, 14,8%; Santa Maria de Palautordera, 22,7%)

– Un altre factor que determina l'estructura de la població i el desenvolupament de les activitats econòmiques és l'existència o no d'un nucli de població agrupat. L'activitat artesanal es concentrarà a l'interior del casc urbà, amb una

Grup de camperols batent les garbes de blat a l'era (Foto: Museu Etnològic del Montseny)

incidència més representativa en aquells municipis que gaudeixen d'un nucli urbà més desenvolupat.

– Finalment l'aparició de fenòmens d'industrialització, com són els exemples de Breda amb la terrisseria, i Arbúcies amb la carrosseria, que representen casos en certa manera singulars. Es tracta d'una industrialització d'arrel tradicional que es desenvoluparà a partir d'unes activitats artesanals, explotadores dels recursos naturals existents al seu entorn immediat. Aquestes activitats artesanals engendradores de la futura indústria, ja gaudien d'un desenvolupament local molt important.

En resum, en el període objecte del nostre estudi, 1880-1920, hem vist com els canvis en aquestes comunitats agrícoles són molt lents, i com les activitats industrials arriben relativament tard, fruit en la majoria de casos d'iniciatives aïllades, sense representació igualitària dins el territori analitzat. Així veiem com no s'observen grans canvis, sinó que només podem percebre la llavor d'aquesta nova societat industrial en alguns dels municipis analitzats. Altres municipis, en canvi, presenten clars signes d'immobilitisme.

Les dades que reflecteixen els padrons de 1980 ens presenten una societat totalment diferent, on el pes de les activitats agroforestals i de l'artesanat han sofert una reducció dràstica en detriment dels nous sectors laborals que han emergit amb gran força: la indústria i el sector dels serveis.

BIBLIOGRAFIA

- BOADA, M.: «Evolució dels oficis, mobilitat nupcial i immigracions. La conca de la tordera 1900-1936» a *Monografies del Montseny*, 9, Amics del Montseny, 1994.
- BOVER, A.: *Arbúcies. Estudi del medi i formes de vida (1743-1940)*, Col·lecció J. Botet i Sisó 2, Diputació de Girona, Ajuntament d'Arbúcies, Generalitat de Catalunya, 1986.
- BOVER, A.: «El procés d'industrialització d'una comunitat rural» a *Aixa, Revista anual de La Gabella, Museu Etnològic del Montseny*, 1, La Gabella, Museu Etnològic del Montseny 1987.
- COLL i CASTANYER, J.: *Breda històrica i actual*, ed. Montblanc, 1971.
- LLOBET, S.: *El medi i la vida al Montseny*, Museu de Granollers i Agrupació excursionista de Granollers, 1990.
- RUEDA, J.M.: «Presentació» a: *Músics de Flabiol i Bombo*, Ed. Alta Fulla, Barcelona, 1993

- RUEDA, J.M.; TORT, S.: « El procés d'industrialització de la vila d'Arbúcies » a *II Trobada d'Estudiosos del Montseny*, Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, 1989.
- RUEDA, J.M.; TURA, J.: *El Montseny*, Quaderns de la Revista de Girona 58, Diputació de Girona, Caixa de Girona, 1995.
- RUEDA, J.M.: «Reflexions sobre l'artesanía i l'etnologia» a *Quarta Fira d'Arts i Oficis*, Riudarenes, 1996.

FONS DOCUMENTALS

Arxiu Municipal d'Arbúcies

Padrons d'habitants dels anys 1880, 1900, 1924 i 1980

Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1849 i 1917

Arxiu Municipal de Breda

Padrons d'habitants dels anys 1869, 1911, 1930 i 1980

Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1855 i 1917

Arxiu Municipal de Fogars de Montclús

Padrons d'habitants dels anys 1896, 1921 i 1980

Arxiu Municipal de Gualba

Padrons d'habitants dels anys 1880, 1900, 1921 i 1980

Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1858 i 1918

Arxiu Municipal de Montseny

Padrons d'habitants dels anys 1880, 1900, 1921 i 1980

Arxiu Municipal de Sant Esteve de Palautordera

Padrons d'habitants dels anys 1880, 1899, 1921 i 1980

Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1854 i 1920

Arxiu Municipal de Sant Feliu de Buixalleu

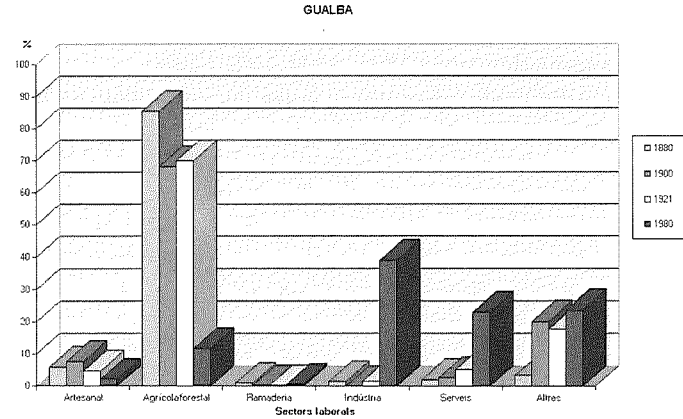
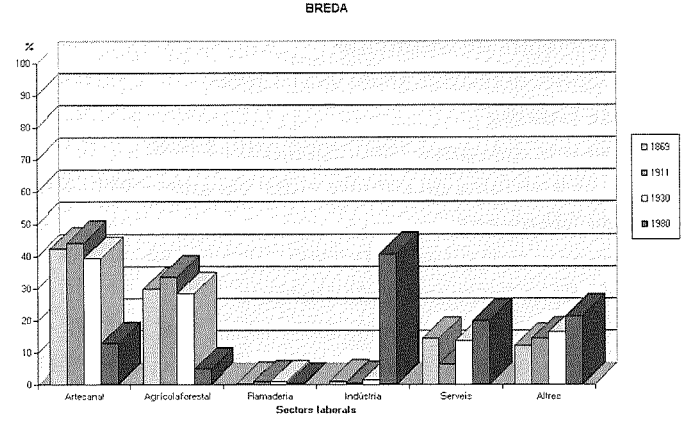
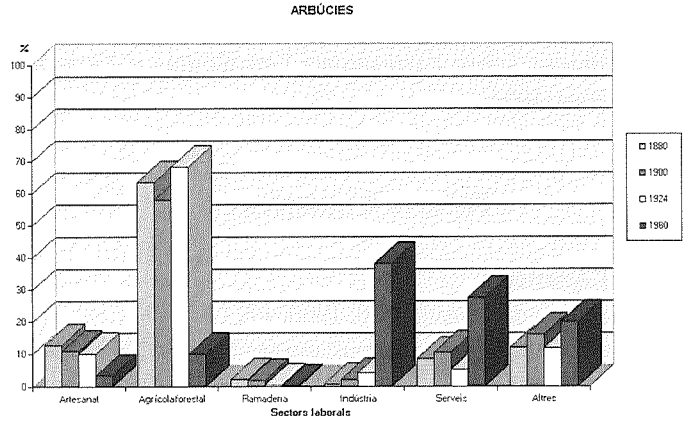
Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1881 i 1907

Arxiu Municipal de Santa Maria de Palautordera

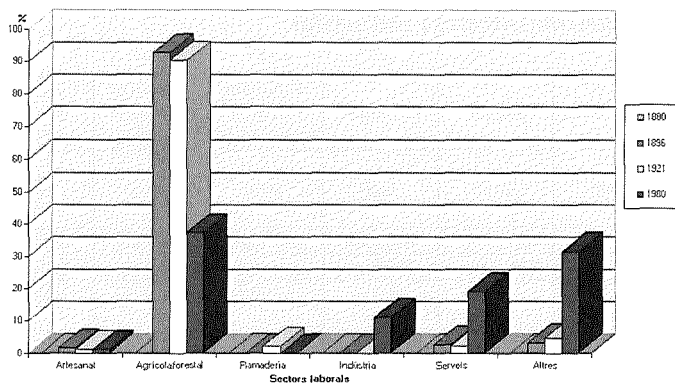
Padrons d'habitants dels anys 1891, 1900, 1921 i 1980

Contribucions industrials i de comerç entre els anys 1884 i 1920

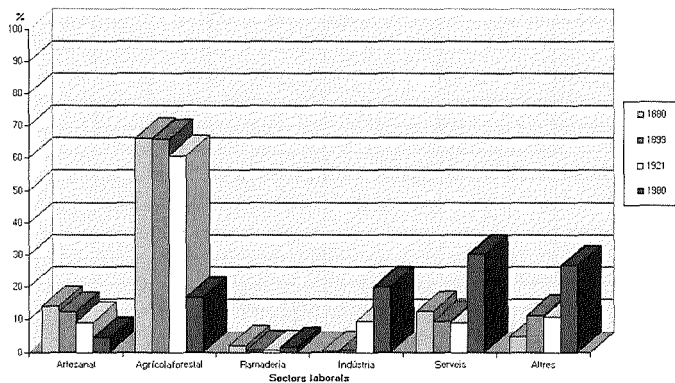
1. Gràfiques comparatives de l'evolució dels diferents sectors laborals, a partir dels padrons d'habitants (Arbúcies, Breda, Gualba, Fogars de Montclús, Santa Maria de Palautordera i Sant Esteve de Palautordera).

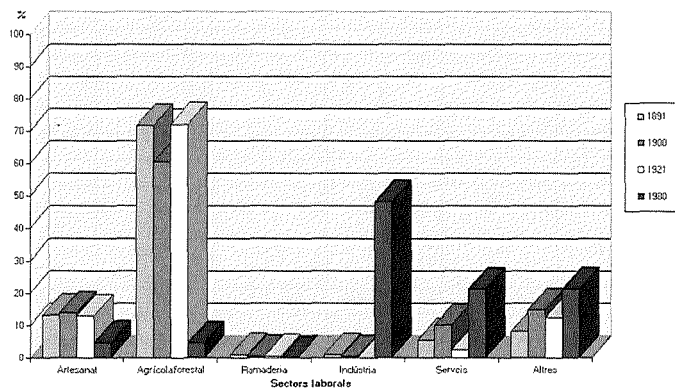
FOGARS DE MONTCLÚS

SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA

SANTA MARIA DE PALAUTORDERA

2. Relació dels oficis representats en el padró de 1900, en el sector de l'artesanat, agrícolaforestal i industrial.

	ARBÚCIES	BREDA	GUALBA	FOGARS DE MONTCLÚS	SANTA MARIA PALAUT.	SANT ESTEVE PALAUT.	MONTSENY
PADRÓ	1900	1911	1900	1896	1900	1899	1900
Població total	3637 hab.	1511 hab.	646 hab.	747 hab.	1134 hab.	694 hab.	456 hab.
Població activa	1272 hab.	531 hab.	215 hab.	233 hab.	357 hab.	217 hab.	115 hab.
% Població activa	34, 9%	35, 1 %	33, 2 %	31, 5 %	31, 4 %	31, 2%	25, 2 %
ARTESANAT	140	235	17	4	44	31	7
	(11%)	(44, 2 %)	(7, 8 %)	(1, 6 %)	(12, 3 %)	(14 %)	(6 %)
Barber			1				
Baster	3						
Boter					1		
Calderer	6						
Carreter	6	11	1	1	6	5	
Cisteller	1						
Confiter	8				2	1	
Corbador					1		
Ebenista	1						
Espardenyer	15	5			4	2	
Esparter	2						
Escloper	2	1			1		
Estorer	2						
Ferrer	15	6	4	1	5	8	3
Flequer	15	15	1		4	4	1
Fuster	20	7			5	3	3
Ganiveter					1		
Guarnicioner	5						
Llauner	2						
Mariner			1				
Modista					4		
Quadrajador			1				
Rajoler	2	1			2		
Sabater	2	5	1		3	2	
Sastre	9	19			1	4	
Serraller	8	3					
Pipaire			3	2			
Talabarder					2	2	
Tallador	5	5					
Taper	11	1	4				
Terrisser		156			2		
AGRÍCOLA- FORESTAL	749	182	158	221	238	135	94
	(58, 8 %)	(33, 5 %)	(68, 3 %)	(94, 8 %)	(66, 3 %)	(60, 4 %)	(81, 7 %)
Bracer		83		1	2		
Carboner			1				1

	ARBÚCIES	BREDA	GUALBA	FOGARS DE MONTCLÚS	SANTA MARIA PALAUT.	SANT ESTEVE PALAUT.	MONTSENY
Jornaler	260		17	1	6		
Llaurador	412	90	124	214	224	127	92
Moliner	9	4		5	3	4	1
Roder	39						
Serrador	19				2	1	
Traginer	10	5	5		1	3	
INDUSTRIAL	29	3				2	
	(2, 2 %)	(0, 5 %)				(0, 4 %)	
Paperer						2	
Tèxtil	13						
Torner	16	3					
SERVEIS	137	34	6	6	34	21	3
	(10,7%)	(6, 4 %)	(2, 8 %)	(2, 5 %)	(9, 5 %)	(9,9 %)	(2, 6 %)
Administrador	1						
Advocat		1					
Agutzil	1	1					
Barber	6	2			3		
Cafeter	4	3			2		
Cambrer	1					1	
Campaner	1				1		
Comadrona		1					
Cuiner	1						
Dida	1						
Droguer	1						
Electricista	1						
Escribent	1				1	1	
Escultor	3						
Farmacèutic	2	1			1	1	
Ferroviani					4		
Fonda	2						
Forner		1					
Guardabosc	2						
Guarda jurat					1	2	
Guardia civil	10	10					
Jardiner	1						
Mestre	5	6	1	1	3	3	2
Metge	2	2			2		
Militar	2						
Mosso		4					
Mosso d'Esquadra					3		
Músic	1						
Notari	1						
Pintor	1						
Peó caminer	4				1		
Peó correu							1
Perruquer						3	
Secretari	2				1		
Secretari ajun- tament		1				1	

	ARBÚCIES	BREDA	GUALBA	FOGARS DE MONTCLÚS	SANTA MARIA PALAUT.	SANT ESTEVE PALAUT.	MONTSENY
Secretari jutjat	1						
Seré	1						
Serventa		1	5	5	8	9	
Taverner	8				1		
Treballs domès- tics	68						
Veterinaris	2						
COMERÇ	15	20	1	1	8	4	1
	(1,1%)	(3,7 %)	(0,4 %)	(0,4 %)	(2,2 %)	(1,8 %)	(0,8 %)
Comerciant	2	20	1	1	8	4	
Comerciant fustes	3						
Dependent	2						
Tractant de bestiar	4						
Tractant de carbó	4						
TRANSPORT	1						
	(1,1%)						
Cotxer	1						
RAMADERIA	24	5	1		2	1	2
	(1,8%)	(0,9 %)	(0,4 %)		(0,5 %)	(0,4 %)	(1,7 %)
Cabrer	1				1		
Pastor	23	5	1		1	1	2
CLERGAT	18	7	1	1	1	1	1
	(1,4%)	(1,3 %)	(0,4 %)	(0,4 %)	(0,3 %)	(0,4 %)	(0,8 %)
Beneficiat	1						
Capellà	6	1	1	1			
Monja	11	6					
PROPIETARIS	84	17	38		17	17	6
	(6,6%)	(3,2 %)	(17,6 %)		(4,7 %)	(7,8 %)	(5,2 %)
Hisendat		2					
Propietari	83	15	38				
Rendista	1						
CONSTRUCCIÓ	26	20	2		8	2	
	(2%)	(3,7 %)	(0,9 %)		(2,2 %)	(0,9 %)	
Paleta		20	1		8	2	
Peó caminer			1				
VARIS	20	8	1		3	3	1
	(1,5%)	(1,5 %)	(0,4 %)		(0,8 %)	(1,3 %)	(0,8 %)
Coadjutor	2						
Estudiant	17	8	1			3	
Jubilat	1						
TOTAL	1272	531	215	233	357	217	115
	(34,9 %)	(35,1 %)	(33,2 %)	(31,5 %)	(31,4 %)	(31,2%)	(25,2 %)